

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul al Institutului European din România” (www.ier.ro). Permisuniunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support European Institute of Romania (www.ier.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court’s database HUDOC.

Al-Khawaja și Tahery împotriva Regatului Unit (MC) – nr. 26766/05 și 22228/06
Hotărârea din 15.12.2011 (MC)

Art. 6

Art. 6 § 3 lit. d)

Audierea martorilor

Condamnări întemeiate pe depozițiile unor martori absenți: *neîncălcare; încălcare*

În fapt – Primul reclamant (M. Al-Khawaja), medic, a fost acuzat că a agresat sexual două din pacientele sale. Una dintre ele, ST, a decedat înainte de începerea procesului, dar după ce poliția a obținut depoziția acesteia. Instanța a reținut că conținutul acestei depoziții era vital pentru instrumentarea privind primul cap de acuzare, deoarece nu exista nicio probă directă referitoare la ce se întâmplase. Apărarea a admis că, dacă declarația ar fi citită la proces, aceasta ar fi în măsură să o conteste prin audierea altor martori. Prin urmare, aceasta a fost citită de către jurați, care au audiat, de asemenea, mai mulți martori, printre care cealaltă reclamantă și două prietene ale victimei decedate, cărora aceasta li se confesase la scurt timp de la fapte. Apărarea a avut posibilitatea de a supune unei examinări încrucișate toți martorii care s-au înfățișat. În instrucțiunile pentru jurați, instanța le-a reamintit că aceștia nu o văzuseră pe ST depunând mărturie, că nu audiaseră nici mărturia acesteia și nici examinarea încrucișată corespunzătoare și că inculpatul nega faptele de care era acuzat. Primul reclamant a fost găsit vinovat pentru cele două capete de acuzare formulate împotriva lui.

Al doilea reclamant (domnul Tahery) a fost acuzat, în special, de lovire și alte violențe, infracțiune săvârșită cu intenție, cu o armă albă, în timpul unei lupte între bande. Niciunul din martorii audiați la locul incidentului nu a declarat că îl văzuse pe reclamant înjunghiind victima, dar, două zile mai târziu, unul din martori, T., a dat o declarație la poliție, prin care îl acuza pe al doilea reclamant. La proces, Ministerul public a solicitat permisiunea de a citi juriului declarația lui T., susținând că acestuia îi era prea teamă să se prezinte în persoană. După ce i-a audiat pe T. și pe un agent de poliție însărcinat cu ancheta, instanța a concluzionat că temerile martorului erau reale, chiar dacă acestea nu erau cauzate de al doilea reclamant, și că, dacă ar fi adoptate măsuri speciale, precum posibilitatea de a depune mărturie din spatele unui ecran, acestuia nu i-ar mai fi teamă. Astfel, T. nu s-a prezentat la proces și depoziția acestuia a fost citită juraților. Al doilea reclamant a făcut, de asemenea, o depoziție la ședința de judecată. În instrucțiunile pentru jurați, instanța i-a avertizat cu privire la riscurile încrederii în depoziția lui T., în absența unei examinări încrucișate: Persoana în cauză a fost condamnată și sentința a fost confirmată în apel.

În fața Curții europene, reclamantii s-au plâns că respectivele lor condamnări s-au bazat într-o proporție decisivă pe depoziții ale unor martori care nu au făcut obiectul unei examinări încrucișate la ședință. Aceștia consideră că au fost privați de un proces echitabil. În hotărârea Camerei din 20 ianuarie 2009, Curtea a conexat cele două cauze și a concluzionat, în unanimitate, că a fost încălcat art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. d) din Convenție, pe motiv

că imposibilitatea reclamanților de a supune martorii principali unei examinări încrucișate nu fusese compensată efectiv în procedură.

În drept – Art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. d): dreptul de audiere a martorilor, enunțat la art. 6 § 3 lit. d), se bazează pe principiul conform căruia, înainte ca un acuzat să poată fi declarat vinovat, toate probele acuzării trebuie prezentate, în principiu, în fața acestuia în ședință publică, în vederea unei dezbateri în contradictoriu. Acest principiu nu se aplică fără excepții, dar acestea nu pot fi acceptate decât sub rezerva dreptului la apărare; ca regulă generală, acestea impun să i se ofere acuzatului o posibilitate adecvată și suficientă de a contesta mărturiile acuzării și de a-i interoga pe autorii acestora, fie la momentul depoziției acestora, fie într-o etapă ulterioară. Din acest principiu general decurg două consecințe:

În primul rând, absența unui martor trebuie să fie justificată de un motiv serios. Acesta este cazul, de exemplu, atunci când martorul a decedat sau îi este teamă să se prezinte la proces și această teamă este imputabilă inculpatului sau unor persoane care acționează în numele acestuia. Într-adevăr, în acest ultim caz, trebuie să se considere că inculpatul a renunțat la dreptul său garantat la art. 6 § 3 lit. d). În cazul în care absența unui martor se datorează unei temeri mai generale de a depune mărturie, care nu este imputabilă direct unor amenințări din partea inculpatului sau a persoanelor care acționează în numele acestuia, instanța are obligația de a efectua cercetările corespunzătoare pentru a stabili dacă această teamă se întemeiază pe motive obiective, care se bazează pe elemente concrete. Înainte de a putea scuti un martor de obligația de a apărea în instanță, pe motivul temerii de a se prezenta, instanța trebuie să considere stabilit faptul că toate celelalte posibilități, precum anonimatul sau alte măsuri speciale, ar fi nepotrivite sau imposibil de pus în practică.

În al doilea rând, în cazul în care o condamnare se bazează exclusiv sau într-o proporție decisivă pe depoziția unui martor absent, pe care inculpatul nu a avut posibilitatea de a-l interoga sau de a obține audierea acestuia, fie în etapa anchetei, fie în cursul procesului, dreptul la apărare poate fi restrâns într-o manieră incompatibilă cu garanțiile prevăzute la art. 6 (norma privind proba „unică sau decisivă”). Totuși, această normă nu este absolută și nu trebuie să fie aplicată în mod rigid sau ignorând total aspectele specifice ale sistemului juridic respectiv: acest lucru ar însemna transformarea normei într-un instrument absolut și inflexibil, fără nicio legătură cu modul în care Curtea examinează în general caracterul echitabil global al procedurii, și anume punând în balanță interesele concurente ale apărării, victimei și martorilor și interesul public de a asigura buna administrare a justiției. Astfel, condamnarea care se bazează pe o probă indirectă unică sau decisivă nu implică automat încălcarea art. 6 § 1. Cu toate acestea, în cazul în care o condamnare are la bază exclusiv sau într-o măsură decisivă depoziții ale unor martori absenți, Curtea trebuie să supună procedura unei examinări cât mai riguroase. Având în vedere riscurile inerente mărturiilor indirecte, caracterul unic sau decisiv al unei probe de acest tip, admisă într-o cauză, constituie un factor foarte important de luat în considerare la aprecierea caracterului echitabil global al procedurii și trebuie contrabalansat de elemente suficiente, în special de garanții procedurale solide. În fiecare cauză, trebuie să se stabilească dacă există elemente suficient de compensatorii, inclusiv măsuri care să permită o apreciere corectă și echitabilă a fiabilității mărturiei.

În această privință, Curtea consideră că dreptul intern prevedea garanții solide, care pot să asigure echitatea procedurii*. În ceea ce privește maniera în care aceste garanții au fost aplicate în practică, Curtea examinează, în fiecare din cele două cauze, în primul rând, dacă era necesar să se admită depoziții ale unor martori absenți, în al doilea rând, dacă mărturia lor neverificată a constituit temeiul unic sau decisiv al condamnării reclamantului și, în al treilea

rând, dacă admiterea acesteia a fost contrabalansată de elemente, în special garanții procedurale solide, suficiente pentru a asigura echitatea procedurii examinate în ansamblu.

a) *Cu privire la primul reclamant* – Curtea observă că nu se contestă faptul că decesul lui S.T. a impus, în vederea luării în considerare a mărturiei sale, admiterea depoziției sale scrise. În plus, instanța a subliniat clar importanța acesteia („fără declarație nu există prima acuzație”). Această depoziție trebuie considerată așadar decisivă. Astfel, fiabilitatea acesteia era coroborată de faptul că nu existau decât divergențe minore între această depoziție făcută de S.T. la poliție și relatarea făcută de aceasta, la scurt timp de la săvârșirea faptelor pretinse, celor două prietene ale sale, care au depus mărturie la proces. În special, existau asemănări importante între descrierea de către S.T. a pretinsei agresiuni și cea făcută de cealaltă reclamantă, fără a exista indicii ale unei legături între acestea. În cazul unei agresiuni sexuale comise de un medic asupra unei paciente în cursul unei consultații în care s-a aflat singur cu aceasta, este greu de conceput că probele prezentate ar putea fi mai convingătoare și consecvente, cu atât mai mult cu cât ceilalți martori au fost chemați să se prezinte la proces și fiabilitatea acestora a fost verificată printr-un contra-interogatoriu. Este adevărat că, în opinia curții de apel, recomandările făcute de prima instanță juraților fuseseră deficiente, dar aceasta a apreciat, de asemenea, că acestea ar fi trebuit să le dea de înțeles, în mod clar, că, ținând seama de faptul că nu o văzuseră și nici nu o audiaseră, trebuiau să acorde mai puțină importanță depoziției lui S.T. Având în vedere această indicație și elementele prezentate de acuzare în sprijinul depoziției lui S.T., Curtea a considerat că jurații au putut aprecia corect și echitabil fiabilitatea acuzațiilor aduse în această depoziție împotriva primului reclamant. În aceste condiții, apreciind echitatea procesului în ansamblu, Curtea a considerat că, în speță, existau elemente suficiente pentru a compensa admiterea depoziției lui S.T.

Concluzie: neîncălcare (cincisprezece voturi la două).

b) *Cu privire la al doilea reclamant* – Instanța a efectuat cercetările necesare pentru a stabili dacă temerea pe care o manifesta T. se baza pe motive obiective și a verificat dacă luarea unor măsuri special nu ar putea să îi diminueze temerile.

T. era singura persoană care pretindea că văzuse scena. Prin urmare, mărturia sa oculară necoroborată era, dacă nu proba unică, cel puțin proba decisivă împotriva reclamantului. Era evident vorba despre o probă importantă, fără de care probabilitatea unei condamnări ar fi fost cu mult redusă. Nici faptul că instanța a concluzionat că nu ar fi inechitabilă admiterea depoziției lui T., având în vedere că reclamantul putea să o conteste sau să o respingă, depunând el însuși mărturie sau citând alți martori în instanță, nici avertismentul instanței din instrucțiunile pentru jurați nu au compensat suficient obstacolele întâmpinate de apărare din cauza admitterii acestei depoziții neverificate. Chiar dacă reclamantul a depus mărturie în persoană și a negat faptele, acesta nu a putut contesta sinceritatea și fiabilitatea lui T. prin intermediul unui contra-interogatoriu și, având în vedere că T. era singurul martor aparent dispus sau capabil să relateze ceea ce văzuse, apărarea nu a putut să cheme alți martori pentru a contrazice mărturia indirectă a acestuia. În plus, chiar dacă, în instrucțiunile sale pentru jurați, instanța i-a avertizat clar și ferm pe aceștia cu privire la riscul de a avea încredere într-o mărturie făcută de o persoană care nu a putut fi supusă unui contra-interogatoriu, este la fel de adevărat că T. era singurul martor al acuzării și că depoziția acestuia era singurul element care îl acuza direct pe reclamant.

Natura decisivă a mărturiei lui T., având în vedere lipsa din dosar a unor probe solide capabile să o coroboreze, conduce la concluzia că jurații nu au putut aprecia în mod corect și echitabil fiabilitatea mărturiei. Având în vedere caracterul echitabil al procedurii în ansamblu,

Curtea consideră că nu au fost suficiente elementele menite să contrabalanseze dificultățile cu care s-a confruntat apărarea ca urmare a admiterii depoziției lui T.

Concluzie: încălcare (unanimitate).

* În special, norme care definesc precis circumstanțele în care putea fi admisă depoziția unui martor absent, obligația de a avea în vedere alte măsuri pentru a permite martorilor cărora le este teamă să se înfățișeze în instanță, libertatea instanței de a refuza să admită o mărturie indirectă și obligația sa de a încheia procesul dacă se consideră că acuzațiile se bazează „parțial sau total” pe o mărturie indirectă atât de puțin convingătoare încât o condamnare ar fi fost riscantă. De asemenea, instanța are obligația să dea juraților instrucțiuni clasice în ceea ce privește sarcina probei și să îi avertizeze cu privire la riscurile mărturiei indirecte.